

Tilburg University

De speelman en zijn aapje

Akkermans, H.A.

Published in:
The Japan Netherlands Review

Publication date:
2011

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Akkermans, H. A. (2011). De speelman en zijn aapje: Een vertaling van de renga in Basho's Sarumino - Deel II. *The Japan Netherlands Review*, 2(4), 22-41.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Volume 2, nr. 4, Winter 2011

日蘭評論

NJR

The Netherlands-Japan Review

折禮

De speelman en zijn aapje:
Een vertaling van de *renga* in Bashō's *Sarumino* – Deel II

Henk Akkermans

Summary

Nowadays, Bashō is known as a haiku poet. Few people realize that for Bashō himself the haiku rather were a byproduct of the 'linked verse' or renga, over the composition of which he, as a renga master, presided. We see this also in the anthologies that renga masters composed, i.c. in Sarumino ('The monkey's raincoat'; 1691). The bibliographical database says that it was 'written by Bashō and edited by (his disciples) Kyorai and Bonchō,' but the majority of the haiku it contains are not by Bashō, but by his disciples, and apart from the haiku the anthology also contains four renga. The renga are of the kasen type, i.e., they count thirty-six verses - the number of the Poetic Immortals. In this contribution, the third and the fourth renga ('autumn' and 'spring') are translated and annotated.

Knippen en plakken in kettinggedichten

Natuurlijk ademt bij ons elke bundel wel een bepaalde sfeer, maar strikte regels over hoe de verzen in een bundel onderling samenhangen zijn er niet. In Japanse kettinggedichten is dat nadrukkelijk anders. Dit zijn echt gedichten "in een ketting", en elke schakel in die ketting heeft een duidelijke relatie met de schakel er voor en die erna. Evenwel, wat is dan die relatie? Hier valt veel over te zeggen en ook veel bij te genieten. Om te beginnen het concept van *kannon-biraki*, letterlijk "het openen van de deuren van een Boeddhistisch altaar". Die deuren aan weerszijden van het altaar zijn identiek, zijn symmetrisch, en dát mag beslist niet. Voor elk vers geldt dat het vers dat er op volgt zich weg moet bewegen in thematiek en sfeer van het vers dat er aan voorafgaat. Zo houdt men continu ontwikkeling. En zo krijg je dus ook echt schakels van twee verzen, waarbij elk vers onderdeel is van twee schakels, net als in een fysieke ketting. Een voorbeeld hiervan uit een heuse klassieker is de navolgende korte sequentie uit de *Minase Sangin Hyakuin* uit 1488, gecomponeerd dus ruim twee eeuwen eerder dan *Sarumino*¹.

---

¹ Zie Akkermans, H.A. (2005) : *Zelfs wat ik nodig heb gaat niet lang mee. Een vertaling van de Minase Sangin Hyakuin*. The Pauper Press, Leiden.

<i>Itadakikeri / na</i> <i>Yonayona / no / shimo</i> <i>Shōhaku</i>	<i>Getooid zijn met, op je</i> <i>hoofd dragen / van</i> <i>nacht na nacht /van/ rijp</i>	Vorst van vele nachten Kroont zijn hoofd
<i>Fuyugare / no /</i> <i>Ashitazu / wabite</i> <i>Tateru / e / ni</i> <i>Sōgi</i>	<i>Wintergebleekte / van</i> <i>Kraanvogel in 't</i> <i>riet / afzien, lijden</i> <i>Opstaan/ kreek / in</i>	Gebleekt door de winter staat hij lijdzaam In het riet bij de kreek De verweerde kraanvogel
<i>Yū~shio~kaze / no</i> <i>Okitsu / funa~bito</i> <i>Shōhaku</i>	<i>avond~zout~wind / van</i> <i>open zee / boot-man</i>	In de zilte avondwind De bootsman op volle zee

Het middelste vers vormt een overzichtelijk geheel met het eerste. Dit is één gedicht van vijf regels, dat gaat over een kraanvogel met grijze kop die op betere tijden en vangst staat te wachten in het riet. Een al even duidelijk geheel vormt het middelste vers met het derde vers. In dit vijfregelige vers is er sprake van twee lijdzame figuren die in een vergelijkbare positie en lichaamshouding verkeren, en die elkaar wellicht zelfs aankijken vanuit de verte, de kraanvogel en de bootsman. En duidelijk is ook dat vers 1 nadrukkelijk verschilt van vers 3. Weet dan nog dat het vers dat voorafgaat aan vers 1 gaat over iemand die gewekt wordt na een zware nacht door klokkengelui, en dat het vers na vers 3 gaat over iemand die naar een soort van Paradijs gevaren is, en het is evident dat er sprake is van grote stemmingswisselingen tussen de verzenparen, en dat elk vers telkens in een twee heel verschillende contexten gelezen moet worden. Juist dit knippen-en-plakken maakt *renga* zo'n verfijnd genot voor de liefhebber.

De tijd staat niet stil en smaken veranderen, of evolueren in elk geval. In de *Minase Sangin Hyakuin* wordt er heel strak en duidelijk geknipt en geplakt. Echter, in de tijd van Bashō mochten de overgangen al wat minder geprononceerd en vager zijn, sterker nog, dat vond men inmiddels mooier. Men spreekt dan over *nioi-zuke*, wat Haruo Shirane in zijn Engelstalig standaardwerk over de poëzie van Bashō de “scent link” noemt², een “geur-link” in het Nederlands. Zo'n geur-link draagt iets van de sfeer over van het ene vers naar het andere, niet zozeer door meteen de handeling in het voorafgaande vers op zijn kop te gooien, maar eerder door er iets naast te zetten dat er qua sfeer aan doet denken, zoals de verweerde kraanvogel en de eenzame bootsman “iets” met elkaar hebben.

Dit principe van de indirecte, vage link, de “geur-link” is veel breder verbreid in de Japanse kunst in deze periode dan alleen binnen het genre van de kettinggedichten. Zo zijn de blokdrukprenten met aan de zijkant een gekalligrafeerd gedicht algemeen bekend, ook uit de Chinese kunst. Je verwacht dan dat de afbeelding in de prent een visualisatie vormt van waar het gedicht over gaat, maar juist in deze tijd is dat vaak niet het geval. Yosa Buson (1716-1783), een van de bekendste *haiku*-grootmeesters na de tijd van Bashō, vond een indirecte geur-link zelfs de meest voortreffelijke voor dit soort prenten³.

2 Shirane, H. (1998) *Traces of Dreams. Landscape, cultural memory and the poetry of Bashō*. Stanford University Press, Stanford CA.

3 Althans volgens Shirane (1998), p. 93.

We gaan een slag dieper. *Hoe* doe je dat dan precies, dat knippen-en-plakken middels geur-links, welke technieken worden hierbij gehanteerd? Het antwoord hierop is niet specifiek voor enkel kettinggedichten. Je vindt dezelfde principes ook terug binnen “losse” *haiku*. Nemen we twee wel zeer beroemde *haiku* van Bashō als voorbeelden:

<i>Kara-eda / ni</i> <i>Karasu / no / tomari-keri</i> <i>Aki / no / kure</i>	<i>Lege-tak / op</i> <i>Kraai / van / stoppen/</i> <i>verleden tijd</i> <i>Herfst / van / avondduister</i>	Op een lege tak Is een kraai gestopt - Herfstavond
<i>Furu-ike / ya</i> <i>Kawazu / tobikomu</i> <i>Mizu / no / oto</i>	<i>Oude-vijver / twijfel</i> <i>Kikker / springen</i> <i>Geluid / van / water</i>	Een oude vijver De kikker die springt Het geluid van het water

Het vers van de oude vijver is misschien wel de bekendste *haiku* van Bashō en behoeft geen nadere introductie. De kraai op de tak in de herfstavond is een al even een krachtig en prachtig beeld. Ook in deze twee verzen zien we een splitsing, nu binnen één en hetzelfde vers. Het Japans kent zelfs speciale woorden die zo’n splitsing aangeven, zogenaamde *kireji* of “knipwoorden”. In het Nederlands blijven die vaak onvertaald, maar voor de Japanse lezer, die een *haiku* leest in één verticale lijn, vormt zo’n *kireji* een signaal dat hier inderdaad de “knip” ligt in het vers. In het eerste vers ligt de knip tussen regel 2 en regel 3, en wordt aangegeven door *-keri*. In het tweede vers ligt de knip tussen regel 1 en regel 2, en hier is het knipwoord *ya*. Als je deze verzen leest, dan kloppen deze knippen ook met de inhoud. De herfstavond van regel 3 contrasteert en past tegelijkertijd met de kraai op de lege tak van regels 1 & 2, net zoals de oude vijver van regel 1 in het tweede vers contrasteert met de kikker die met een plons in het water springt in regels 2 en 3. Vergelijkbare technieken hanteren *renga*-dichters dus ook niet alleen binnen een vers, maar ook tussen verzen.

Bashō en zijn school zijn heel expliciet geweest over wat voor soorten links er waren. Dit is keurig terug te lezen in de *Kyoraishō*, een werk van Bashō’s leerling Kyorai, waarin deze een aantal gesprekken van Bashō met hem en anderen heeft opgeschreven die gaan over wat mooi is en wat minder mooi is aan poëzie. Interessant is dat dit precies de periode beschrijft waarin deze groep bezig was met het samenstellen van *Sarumino*. In deze *Kyoraishō* stelt Bashō dat er drie vormen van links zijn:

- a) *Kotoba-zuke*, of “woord-links”;
- b) *Kokoro-zuke*, of “inhouds-links”;
- c) *Nioi-zuke*, of “geur-links”.

Categorie a) is daarbij de klassieke variant, vooral populair in vroeger tijden, waarbij men het fraai vond om woordspelingen te maken tussen woorden met bijvoorbeeld dezelfde klank maar verschillende betekenissen. Dat gebeurt in Bashō’s tijd nog steeds, zoals we zo straks ook bijvoorbeeld terug zullen zien in “Herfstkreken”, waarin in vers 5 het woord *ne* dubbelzinnig

gebruikt wordt in de zin van “rat”, en “slapen”, en in vers 6 hierop doorgegaan wordt met *ne* in de betekenis van “stem, roep”. En in vers 15, waar twee keer het woord *aki* wordt gebruikt, eerst in de zin van “herfst” en dan in de zin van “open”.

15. <i>Chōnai / no</i> <i>Aki / mo / fuke-yuku</i> <i>Aki- / yashiki</i> <i>Kyorai</i>	<i>In de stad / van</i> <i>Herfst / ook / later, dieper worden; gaan.</i> <i>Open zijn / huizen, percelen</i>	Ook de herfst in onze buurt wordt allengs dieper: leegstaande huizen
--	---	--

Van categorie b), de inhouds-link, hadden we daarnet al enkele voorbeelden uit de *Minase Sangin Hyakuin*. Hierbij is het verhalende element dominant, dus oorzaak en gevolg, het uitbeelden van een scene, iets waarbij de handeling in de verzen een bepalende rol speelt.

Binnen categorie c) onderscheidt Bashō een viertal subcategorieën⁴:

- *Utsuri*: overdrachts-link;
- *Hikibi*: echo-link;
- *Kurai*: status-link;
- *Nioi*: geur-link in enge zin.

Bij een *utsuri*-link wordt de stemming overgedragen van het ene vers na het andere, en dat lijkt in de praktijk vaak op een inhoudslink. Een voorbeeld van een echo-link vinden we in Herfstkrekels.

7. <i>Noridashite</i> <i>Kaina / ni / amaru</i> <i>Haru / no / koma</i> <i>Kyorai</i>	<i>Opstappen-en-wegrijden</i> <i>Arm, vaardigheid, talent / in / overblijven</i> <i>Lente / van / hengst</i>	Hij stapt op en rijdt aan: Zijn arm volstaat maar net Voor de lentedolle hengst
8. <i>Maya / ga / takane / ni</i> <i>Kumo / no / kakareru</i> <i>Yasui</i>	<i>Berg Maya / van / hoge top</i> <i>Wolk / van / hangen, zijn</i>	Om de hoge top van berg Maya Zijn donkere wolken komen hangen

Het energieke vers 7 echoot als het ware nog na in vers 8, waarin het woeste paard in een donkere wolk verandert.

Bij een statuslink gaat het over twee opeenvolgende verzen die gesitueerd zijn in hetzelfde sociale stratum, en dat kan zowel zeer verheven, als zeer volks zijn. Van de laatste een voorbeeld uit Zomergeuren.

⁴ De beschrijving van deze indeling, en veel ook van de voorgaande uitleg, is voor een groot deel gebaseerd op Chapter 4, “The Art of Juxtaposition” uit Shirane’s standaardwerk *Traces of Dreams* (1998).

10. <i>Noto / no / Nanao / no</i> <i>Fuyu / wa / sumi- / uki</i> <i>Bonchō</i>	<i>Noto (schiereiland) / van</i> <i>Nanao (dorp op Noto) / van</i> <i>Winter / wat betreft /</i> <i>leven / moeilijk</i>	In Nanao op Noto Is het leven 's winters zwaar
11. <i>Uo / no / hone</i> <i>Shiwaburu / made / no</i> <i>Oi / wo / mite</i> <i>Bashō</i>	<i>Vis / van / bot, graten</i> <i>Kauwen / tot / van</i> <i>Oude man / LV partikel / zien</i>	Zie die oude man Hij sabbelt aan De graten van de vis

En hier is nog een voorbeeld uit Herfstkrekel:

9. <i>Yūmeshi / ni</i> <i>Kamasugo / kue- / ba</i> <i>Kaze / kaoru</i> <i>Bonchō</i>	<i>Avondmaal / voor</i> <i>Zandspiering / (vr)eten /</i> <i>als, wanneer</i> <i>Wind / ruiken, geuren</i>	Als we als avondmaal Spierinkjes gaan kanen Dan dampen ze in de wind
10. <i>Hiru / no / kuido / wo</i> <i>Kakite / kimi / yoki</i> <i>Bashō</i>	<i>Bloedzuiger / van / beetplek /</i> <i>lijdend vw. /</i> <i>Krabben / gevoel / goed</i>	Bij de bloedzuigerbeten krabben – Ah, dat voelt goed!

Om het nog ingewikkelder te maken is er ook nog een subcategorie van geur-links binnen de hoofdcategorie geur-links. Wellicht een soort catch-all voor alle overige vormen van verbindingen? Een mooi voorbeeld, waar dit artikel haar titel aan ontleent, komt uit Zomergeuren:

16. <i>Sō / yaya / samuku</i> <i>tera / ni / kaeru / ka</i> <i>Bonchō</i>	<i>Monnik, priester /</i> <i>nogal / koud</i> <i>Tempel / in, naar /</i> <i>terugkeren / vraagpart.</i>	Zal de monnik in deze kou Naar zijn tempel terugkeren?
17. <i>Saruhiki / no</i> <i>Saru / to / yo / wo / furu</i> <i>Aki / no / tsuki</i> <i>Bashō</i>	<i>Speelman, jongleur / van</i> <i>Aap / met / wereld / lijdend</i> <i>vw / ervaren, doormaken</i> <i>Herfst / van / maan</i>	De speelman en zijn aapje Ze gaan samen door het leven Onder de herfstmaan

De monnik en de speelman, ze zijn niet precies van dezelfde sociale klasse, maar leven beiden wel aan de marge van de samenleving en hebben wel een vergelijkbare onzekere levensweg voor zich, zonder dat ze daar nadrukkelijk onder gebukt lijken te gaan. Feit blijft dat het in de praktijk vaak lastig is eenduidig aan te geven binnen wat voor soort categorie, laat staan subcategorie een specifieke koppeling van twee verzen valt. En hoe erg is dat nou eigenlijk?

Aki -Herfstkrekel⁵

1. <i>Aku- / oke / no</i> <i>Shizuku / yami- / keru</i> <i>Kirigirisu</i> <i>Bonchō</i>	<i>As / emmer, tobbe / van</i> <i>Druppel / eindigen,</i> <i>ophouden / verleden tijd</i> <i>krekel</i>	Uit de loogtobbe Is het druppelen opgehouden: De krekel beginnen te zingen
2. <i>Abura / kasurite</i> <i>Yo-ine / suru / aki</i> <i>Bashō</i>	<i>(lamp)olie / schampen,</i> <i>(de bodem) schrapen</i> <i>Vroeg naar bed gaan /</i> <i>doen / herfst</i>	De lampolie raakt op: Vroeg het bed in deze herfst
3. <i>Ara- / tatami</i> <i>Shiki-narashi- / taru</i> <i>Tsuki- / kage / ni</i> <i>Yasui</i>	<i>Nieuw / tatami-mat</i> <i>Netjes uitspreiden /</i> <i>verleden tijd</i> <i>Maan / schijnsel / in</i>	Fris-nieuwe tatami Liggen netjes uitgelegd In de stralen van de maan
4. <i>Narabete / ureshi</i> <i>Tō / no / sakazuki</i> <i>Kyorai</i>	<i>Op een rij zetten / gelukkig</i> <i>Tien / van / sakekommen</i>	Blij zet ik ze op een rij: Tien rijstwijnskommetjes
5. <i>Chiyo / fu- / beki</i> <i>Mono / wo / samazama</i> <i>Ne-no-bi / shite</i> <i>Bashō</i>	<i>Duizend jaar / voortgaan /</i> <i>moeten, behoren</i> <i>Zaken, dingen /</i> <i>lijdend vw / allerlei</i> <i>Feest van de Rat / doen</i>	Dingen die nog duizend jaar Gedaan worden, van alles hoort Bij het Feest van de Rat
6. <i>Uguisu / no / ne / ni</i> <i>Dabira- / yuki / furu</i> <i>Bonchō</i>	<i>Nachtegaal / van / stem / in</i> <i>Vlokkerige / sneeuw / vallen</i>	Op het lied van de nachtegaal Valt de sneeuw in dikke vlokken

5 De vertaling is gebaseerd op *Bashō Shichibu-shū*, *Shin Nihon koten bungaku taikai* 70, Iwanami Shoten, Tokyo, 1990, 6e druk, 2007, pp. 313-326. Nrs. 1-36 van *Aki* corresponderen met Nrs. 2070-2105.

1: Loog wordt gemaakt om textiel mee te bleken. Dat doe je door as met water te mengen en dat wordt dan loog. De laatste krekels van het seizoen zingen nog, en die plegen dat te doen zo tegen de avond.

2: De lampolie is op, en wat rest er dan anders dan op tijd naar bed op deze herfstavond?

3: Een mooie tegenstelling, en wellicht daarom een echo-link, tussen het op zijn einde raken van de olie en het frisse begin van nieuwe tatami.

4: In dit al even montere vers werkt die frisse start door, een voorbeeld van een *utsuri* of overdrachts-link.

5: Er worden woordspelingen uitgehaald met het woord *ne*, dat zowel rat / muis kan betekenen als slapen. *nenobi-suru* kan ook betekenen “zich in bed nog eens goed uitrekken”, al klopt dat niet met de gegeven karakters. In oudere tijden waren dit soort woordgrapjes zeer gebruikelijk, maar ook Bashō's school speelt er dus nog graag mee.

6: De Japanse nachtegaal roept al in vroege lente, en in de Japanse vroege lente kan het nog goed sneeuwen, neem bv. *Yuki nagara / Yamamoto kasumu / Yūbe kana*, het openingsvers uit de *Minase Sangin Hyakuin*, dat ook in maart gesitueerd is (Sneeuw ligt er nog / Nevel aan de voet van de berg / Wat een avond).

7. <i>Noridashite Kaina / ni / amaru Haru / no / koma Kyorai</i>	<i>Opstappen-en-wegrijden Arm, vaardigheid, talent / in / overblijven Lente / van / hengst</i>	Hij stapt op en rijdt aan: Zijn arm volstaat maar net Voor de lentedolle hengst
8. <i>Maya / ga / takane / ni Kumo / no / kakareru Yasui</i>	<i>Berg Maya / van / hoge top Wolk / van / hangen, zijn</i>	Om de hoge top van berg Maya Zijn donkere wolken komen hangen
9. <i>Yūmeshi / ni Kamasugo / kue- / ba Kaze / kaoru Bonchō</i>	<i>Avondmaal / voor Zandspiering / (vr)eten / als, wanneer Wind / ruiken, geuren</i>	Als we als avondmaal Spierinkjes gaan kanen Dan dampen ze in de wind
10. <i>Hiru / no / kuido / wo Kakite / kimi / yoki Bashō</i>	<i>Bloedzuiger / van / beetplek / lijdend vw. / Krabben / gevoel / goed</i>	Bij de bloedzuigerbeten krabben – Ah, dat voelt goed!
11. <i>Mono / omoi / Kyō / wa / wasurete Yasumu / hi / ni Yasui</i>	<i>Dingen / denken Vandaag / wat betreft / vergeten Rusten, slapen / dag / in, op</i>	De zorgen aan mijn hoofd Wil ik vandaag vergeten Op mijn vrije dag

12. <i>Mukae / sewashiki</i> <i>Tono / yori / no / fumi</i> <i>Kyorai</i>	<i>Ontvangst, tegemoet gaan /</i> <i>druk, haastig zijn</i> <i>Heer / van(daan) / van / brief</i>	Een heel gedoe om in ontvangst te nemen de brief van mijn Heer
--	---	--

8: De Berg Maya (699 m) ligt ten Noordoosten van Kobe.

9: Het gaat hier volgens het commentaar om een streekspecialiteit uit de buurt van Kobe: *Ammodytes personatus*, d.w.z. een straalvinnige vis uit de familie van zandspieringen (*Ammodytidae*), orde van baarsachtigen (*Perciformes*). De vis kan een lengte bereiken van 15 centimeter, kleine visjes waarschijnlijk dus.

10: Wederom zorgt Bashō hier voor de boertige *haikai*-noot, waarin ervaringen van het “gewone” volk ook onderwerpen van gedichten mogen zijn, niet enkel thema’s voor prinsen en prinsessen. Zie bijvoorbeeld ook in Winterregen vers # 13 over de soep, # 20 over vieze sloffen, in Zomergeuren twee keer referenties naar vlooien, in vers # 26 en # 35, en hier dus over bloedzuigers. We blijven duidelijk bij de wereld van het gewone volk, dit is een status-link.

11: Om een brief van een hooggeplaatst persoon formeel in ontvangst te nemen moet je een net pak aan trekken, en dat is voor deze eenvoudige persoon, die al genoeg aan het hoofd heeft, een heel gedoe.

13. <i>Kin- / tsuba / to</i> <i>Hito / ni / yoba- / ruru</i> <i>Mi / no / yasusa</i> <i>Bashō</i>	<i>Goud / stootplaat / aldus</i> <i>Mensen / door / noemen /</i> <i>passivum / zelf, lichaam /</i> <i>van / makkelijk, goedkoop.</i>	“Goudplaat”, door anderen wordt hij zo genoemd en zo losjes is hij ook wel
14. <i>Atsu- / furo- / zuki / no</i> <i>yoi-yoi / no / tsuki</i> <i>Bonchō</i>	<i>Heet / bad /</i> <i>houden van / van</i> <i>Avond aan avond /</i> <i>van maan</i>	Genietend van hete baden En avond aan avond van de maan
15. <i>Chōnai / no</i> <i>Aki / mo / fuke-yuku</i> <i>Aki- / yashiki</i> <i>Kyorai</i>	<i>In de stad / van</i> <i>Herfst / ook / later;</i> <i>dieper worden; gaan</i> <i>Open zijn / perceel, huis</i>	Ook de herfst in onze buurt wordt allengs dieper: leegstaande huizen
16. <i>Nani / wo / miru / ni / mo</i> <i>Tsuyu / bakari / nari</i> <i>Yasui</i>	<i>Wat / lijdend vw /</i> <i>kijken / bij / ook</i> <i>Dauw / enkel, slechts / zijn</i>	Waar je ook kijkt Ligt de dauw, overal

17. <i>Hana / to / chiru</i> <i>Mi / wa / sainen / ga</i> <i>Koromo / kite</i> <i>Bashō</i>	<i>Bloesems / als / vallen</i> <i>Lichaam / wat betreft /</i> <i>lekenpriester / van</i> <i>Gewaad, kleet / dragen</i>	Op zijn lichaam dat vergankelijk Als bloesem neervalt, draagt hij Het kleet van de lekenpriester
18. <i>Kiso / no / suguki / ni</i> <i>Haru / mo / kure-tsutsu</i> <i>Bonchō</i>	<i>De streek Kiso / van /</i> <i>zure-scheuten / in</i> <i>Lente / ook / ondergaan /</i> <i>alsmaar</i>	Met wortels-in-het-zuur uit Kiso Loopt de lente gaandeweg ten einde

13: Een stootplaat is wat er zit tussen het heft van een zwaard en de kling. Zo'n *tsuba* zit los, vandaar de vertaling van *yasui*, als "losjes". Ook hier zit wellicht een woordgrapje, want *yasui* betekent naast "gemakkelijk" ook "goedkoop", en het ligt niet voor de hand om iemand die "goud" in zijn naam heeft als "goedkoop" te betitelen.

14: Een uitstekende manier om van de herfstmaan te genieten, in zo'n heet bad. wellicht een gezamenlijk bad met de hele buurt, zoals niet ongebruikelijk is in Japan.

15: *Aki* betekent zowel "herfst" als "open", wederom een woordspeling. Wellicht staan de huizen leeg omdat iedereen in bad zit?

16: Dauw hoort in Japan nadrukkelijk bij de herfst, en is een zeer vergankelijk fenomeen. Nu zou *yashiki* in het voorgaande vers eerder kunnen betekenen: percelen, de lege stukken land waar de dauw overheen gedaald is.

17: Al even vergankelijk als dauw zijn bloesems, een duidelijk geur-link hier, waarbij de sfeer van het ene gedicht overgaat in het andere. Er is een klassieke associatie tussen dauw en bloesem, zie ook het vers uit de *Minase Sangin Hyakuin*: *Oki-waburu / Tsuyu koso hana ni / Aware nare* (Beschroomd zet hij zich neer / De dauw, op de bloem / Die juist met hem weer medeleven heeft). In vers 17 wordt de vergelijking ook getrokken tussen de vergankelijkheid van het lichaam en dat van de bloesem. Wederom een geur-link.

18: Dit is Kyoto cuisine. De *suguki* is een zurige knol. Tegen het eind van de lente zijn de lekkere uit Kyoto op. Dan moet er geïmporteerd worden uit Kiso, zo'n 150 km ten Noordoosten van Kyoto.

19. <i>Kaeru / yara</i> <i>Yama- / kage / tsukau</i> <i>Shijūkara</i> <i>Yasui</i>	<i>Terugkeren / of zo</i> <i>Berg / schaduw, schijnsel,</i> <i>vorm / gebruiken</i> <i>Soort mussen</i>	Zouden ze op hun terugkeer De lijnen van de bergen volgen, Deze zwermen mussen?
20. <i>Shiba / sasu / ie / no</i> <i>Mune / wo / karageru</i> <i>Kyorai</i>	<i>Sprokkelhout / insteken /</i> <i>huis / van</i> <i>Nok / lijdend vw /</i> <i>vastbinden, oprollen</i>	Van 't huis met sprokkelhout verstevigd maakt men de nok stevig vast

21. <i>Fuyu- / zora / no</i> <i>Are / ni / nari- / taru</i> <i>Kita- / oroshi</i> <i>Bonchō</i>	<i>Winter- / hemel / van</i> <i>Storm / in / worden /</i> <i>verleden tijd</i> <i>Noord / Bergwind</i>	De winterhemel Is stormachtig geworden: De bergwind uit het Noorden
22. <i>Tabi / no / chisō / ni</i> <i>Ariakashi / oku</i> <i>Bashō</i>	<i>Reizen, reis / van /</i> <i>gastvrijheid / in, voor</i> <i>nachtlantaarn / plaatsen,</i> <i>zetten</i>	Voor een feestelijk onthaal op reis Zet zij alvast de nachtlantaarn klaar
23. <i>Susamajiki</i> <i>Onna / no / chie / mo</i> <i>Hakanakute</i> <i>Kyorai</i>	<i>Verbleekt, verkild,</i> <i>beangstigend; extreem</i> <i>Vrouw / van goede raad,</i> <i>slimheid / ook</i> <i>Vergankelijk, voorbijgaand</i>	Om bang van te worden Zo vergankelijk De sluwigheden van vrouwen
24. <i>Nani / omoi-gusa</i> <i>Ōkami / no / naku</i> <i>Yasui</i>	<i>Wat / liefdes-kruid</i> <i>Wolf / van / huilen</i>	Wat nou liefdeskruid? De wolven zijn aan het huilen!

19: De *shijūkara* is een soort mus (*susume-ka*) Ze schijnen 's winters grote groepen te vormen, net als spreeuwen, maar het zijn geen trekvogels, zoals de ganzen die vaak verschijnen in *renga* dat wel zijn. Het terugkeren kan dus niet bedoeld zijn naar verre oorden.

20: De mussen vliegen over een boerenwoning die opgeknapt wordt. Een typische voorbeeld van een *kokoro*-link, een inhouds-link, vanwege het verhalende element.

22: *Ari-akashi*: ochtendgloren-licht, een lantaarn die tot 's morgens vroeg blijft branden, wellicht voor de reiziger die met stormachtig weer arriveert vanuit vers 21.

23: Blijkbaar heeft de vrouw die de nachtlantaarn plaatste daar een verborgen, sluwe bedoeling bij.

24 *omoigusa*: “denken-aan-kruid”, liefdeskruid, de *aeginetia japonica*. Al in oude tijden een begrip in de poëzie, zie het bijgaande gedicht uit de *Manyōshū*:

<i>Michinobe no</i> <i>Obana ga shita no</i> <i>Omoigusa</i> <i>Imasara ni nazo</i> <i>Mono ka omowamu</i>	Aan de rand van de weg Aan de voet van de pluimbloem Het liefdeskruid Vanaf nu, waarom zou ik nog aan iets (anders) denken?
--	---

24: Bij het plukken van het liefdeskruid hoort men in de verte het gehuil van wolven. Dan heb je wel wat anders aan je hoofd dan verliefde dagdromen!

25. <i>Yūtsuki-/yo</i> <i>Oka / no / kayane / no</i> <i>Go-/ byō / moru</i> <i>Bashō</i>	<i>Avondmaan / avond</i> <i>Heuvel / van / gras, riet</i> <i>Erend / mausoleum, schrijn /</i> <i>de wacht houden</i>	In de maanverlichte avond Houden de graspluimen op de heuvel de wacht over de graftempel
26. <i>Hito / mo / wasureshi</i> <i>Akasobu / no / mizu</i> <i>Bonchō</i>	<i>Mens / ook / vergeten- / verl. t.</i> <i>Rode verkleuring / van / water</i>	Vergeten door de mensen Is het water roestbruin verkleurd
27. <i>Uso-tsuki / ni</i> <i>Jiman / iwasete</i> <i>Asobu- / ran</i> <i>Yasui</i>	<i>Leugenaar / door</i> <i>Trots, opscheppen / spreken- /</i> <i>hww causatief</i> <i>Plezier hebben / hww</i> <i>waarschijnlijkheid, kennelijk</i>	Om de praatjesmaker zijn opschepperige verhaal te laten houden: Wat een lol moeten die hebben!
28. <i>Mata / mo / daiji / no</i> <i>Sushi / wo / toridasu</i> <i>Kyorai</i>	<i>Weer / ook / groots, kostelijk</i> <i>Sushi / lijdend vw / naar voren</i> <i>brengen, produceren</i>	Nog maar eens tovert men Kostelijke sushi voor de dag
29. <i>Tsutsumi / yori</i> <i>Ta / no / ao-yagite</i> <i>Isagi-yoki</i> <i>Bonchō</i>	<i>Dijk / vanaf</i> <i>rijstvelden / van /</i> <i>groen- / doen</i> <i>Puur, schoonheid</i>	Kijkend vanaf de dijk Groen-golvende rijstvelden: pure schoonheid
30. <i>Kamo / no / yashiro / wa</i> <i>Yoki / yashiro / nari</i> <i>Bashō</i>	<i>Kamo / van / tempel /</i> <i>wat betreft</i> <i>Goed / tempel / zijn</i>	De tempel van Kamo Da's pas een toppie-tempel!

25: Een verstild beeld, een grafmonument uit vroeger tijden, verlaten door iedereen...

26: ... en vergeten door de mensen. Met ijzeroxide in de grond wil stilstaand water nog wel eens roestbruin verkleuren.

27: Een grote sprong, van oprechte verstillings en eenzaamheid naar drukte en leugenachtigheid. *Aka* is ook open, eerlijk, *uso* is leugen, onwaarheid.

28: Bij deze geanimeerde vertellingen worden lekkere hapjes geserveerd.

29: Men zit in een eetgelegenheid op het platteland en kijkt uit over de rijstvelden.

30: Een wel heel simpel vers van Bashō maar wellicht ook de verbeelding van de verzuchting van een simpele ziel.

31. <i>Mono- / uri / no</i> <i>Shirigoe / takaku</i> <i>Nanori- / sute</i> <i>Kyorai</i>	<i>Dingen / verkopen</i> <i>Rijzende stemhoogte / hoog</i> <i>namen noemen / eruit gooien</i>	Om hun spullen te verkopen Prijzen met overslaande stem De handelslui hun waren aan
32. <i>Ame / no / yadori / no</i> <i>Mu- / jō- / jin- / soku</i>	<i>Regen / van beschutting</i> <i>Niets / blijven / snel /</i> <i>bewegen</i>	We rennen naar beschutting tegen de regen: “Alles stroomt, niets is blijvend!”
33. <i>Hiru / neburu</i> <i>Aosagi / no / mi / no</i> <i>Tōtosa / yo</i> <i>Bashō</i>	<i>Middag / slapen</i> <i>Blauwe reiger / van /</i> <i>lichaam / van</i> <i>Vererenswaardig</i>	Het lijf van de grijze reiger Slaapt onverstoorbaar in de middagzon - Bewonderenswaardig!
34. <i>Shoro-shoro / mizu / ni</i> <i>I / no / soyogu- / ran</i> <i>Bonchō</i>	<i>Ruisen, ritselen / water / op</i> <i>Riet / van / trillen, bewegen /</i> <i>hww waarschijnlijk,</i> <i>kennelijk</i>	In het ruisende water Zullen de rietsprietten zacht ritselen
35. <i>Ito-zakura</i> <i>Hara-ippai / ni</i> <i>Saki- / nikeri</i> <i>Kyorai</i>	<i>Draad-hangende-kersenboom</i> <i>Voldaan, tevreden / op</i> <i>Weelderig bloeien /</i> <i>verleden tijd</i>	De kersentakken Hangen tevreden en voldaan In weelderige bloei
36. <i>Haru / wa / san-gatsu</i> <i>Akebono / no / sora</i> <i>Yasui</i>	<i>Lente / wat betreft /</i> <i>derde maand</i> <i>Dageraad / van / lucht</i>	Het is de derde lentemaand En de dageraad fleurt de hemel

31: Rond de tempel zijn, net als in de Bijbelse context, marktkooplui stevast nadrukkelijk aanwezig.

32: Wellicht ironisch bedoelde toepassing van een diepe filosofische gedachte, die we ook kennen in de Europese traditie, nl. als Heraclitus's *Panta rhei, kai ouden menei* (Alles stroomt, en niks blijft). Verfrissend aan de *renga*-dichtvorm blijft dat vlooien en ratten er even makkelijk in kunnen figureren als de zware filosofische Sino-Japanse kost van dit vers.

33: De inhouds-link hier is er een van tegenstelling, tussen de beweging van het rennen in vers 32, en het onverstoorbaar stil slapen in vers 33.

34: Het gaat hier om de *pitrus juncus effusus*, groene sprietten met blauwe bloempjes. Hier klinkt de rust van de reiger juist weer door in het sippelen van water en het ritselen van het riet.

35: *Hara-ippai ni* betekent letterlijk “met volle buik”, en dat wordt dan “voldaan, tevreden”.

Ook hier blijft de rustige atmosfeer gehandhaafd, al verplaatst de handeling zich van het riet naar de bewoonde wereld waar kersenbomen groeien.

36: Het alomtegenwoordige rood van de kersenvloesems lijkt wel op een dageraad in de lente, dan wel, we nemen het vers letterlijk: het is een rood-kleurende dageraad, of desnoods allebei tegelijkertijd.

Haru - Lentegroenten⁶

Afscheidsgeschenk voor Otokuni, die op reis naar het oosten van Musashi gaat

1. <i>Ume / wakana</i> <i>Mariko / no / shuku / no</i> <i>Tororo-jiru</i> <i>Bashō</i>	<i>Pruimen / lentegroente</i> <i>Mariko / van / herberg van</i> <i>Yamswortel / soep, bouillon</i>	Pruimenbloesem en lentegroenten Bij de herberg van Mariko... En dan yamswortel-soep!
2. <i>Kasa / atarashiki</i> <i>Haru / no / akebono</i> <i>Otokuni</i>	<i>Regenhoed / nieuw</i> <i>Lente / van / dageraad</i>	Met mijn reishoed op stap Bij het gloren van de nieuwe lente
3. <i>Hibari / naku</i> <i>Oda / ni / tsuchi / motsu</i> <i>Koro / nare / ya</i> <i>Chinseki</i>	<i>(Veld-) leeuwerik / roepen,</i> <i>zingen</i> <i>Klein rijstveld / in / aarde,</i> <i>rond / dragen</i> <i>tijdstip / is / uitroep</i>	De leeuweriken zingen: Om nieuwe grond in de rijstvelden te dragen Is dit wel het moment
4. <i>Shitogi / iōte</i> <i>Kudasare- / nikeri</i> <i>Sōdan</i>	<i>Bollen van gestoomde rijst /</i> <i>vieren,</i> <i>Geven, begunstigen /</i> <i>verleden tijd</i>	De bolletjes rijst voor het feest Zijn al uitgedeeld door de heer
5. <i>Katasumi / ni</i> <i>Mushiba / kakaete</i> <i>Kure / no / tsuki</i> <i>Otokuni</i>	<i>Hoek / in</i> <i>Rotte kies / vasthouden,</i> <i>ermee zitten</i> <i>Avond / van / maan</i>	In een hoekje zit hij Met zijn rotte kies te kniezen In de avondmaan
6. <i>Ni-kai / no / kyaku / wa</i> <i>Tatare- / taru / aki</i> <i>Bashō</i>	<i>Tweede-verdieping / van /</i> <i>gast / wat betreft</i> <i>Opstaan / verleden tijd / herfst</i>	De gast van hierboven Is vertrokken in de herfst

6 De vertaling is gebaseerd op *Bashō Shichibu-shū*, *Shin Nihon koten bungaku taikai* 70, Iwanami Shoten, Tokyo, 1990, 6e druk, 2007, pp. 337-342. Nrs. 1-36 van Haru corresponderen met Nrs. 2106-2142.

Plaats van handeling van deze *renga* is Kyōto, en ten oosten daarvan ligt Musashi, maar vooral ook Edo, waar Otokuni naartoe afreisde.

1: Mariko was de twintigste van de drieënvijftig haltes van de Tōkaidō, de “Oostelijke Zeeroute”, de beroemde “snelweg” tussen Edo en Kyoto, die voor een groot deel langs de kustlijn gaat, vandaar de naam.

Wakana zijn de eerste eetbare blaadjes die in de lente verschijnen. Zeven van deze kruiden werden die in de eerste maand aan het hof gegeten in een soepje.

2: De reiziger gaat ‘s morgens vroeg monter op stap op deze Tōkaidō, met zijn geliefde reishoed op.

3: Rijstbouw is natte bouw, en daarom moet aan het veld regelmatig nieuwe aarde toegevoegd worden.

4: *Shitogi* zijn mochi, rijstbollen. *Kudasare* is het geven van een hoger geplaatste aan een lagere, het Japans heeft een hele collectie van dit soort werkwoorden die een statusverschil tussen de betrokkenen aanduiden. Bij het bewerken van de rijstvelden deelt de landheer smakelijk voedsel uit aan de boeren die dit zware werk uitvoeren.

5: Het eten van de rijstbollen is een man met een rotte kies blijkbaar niet goed gekomen.

6: We zijn nu in een herberg, met in een hoekje de man met de rotte kies, en met een intrigerende heer van de tweede verdieping die inmiddels al weer vertrokken is.

7. <i>Hanachi-yaru</i> <i>Uzura / no / ato / wa</i> <i>Mie mo sezu</i> <i>Sōdan</i>	<i>Vrijlaten</i> <i>Kwartel / van / resten /</i> <i>wat betreft</i> <i>Zichtbaar zijn / ook / niet doen</i>	Van de kwartels Die vrijgelaten werden Is niks meer te zien
8. <i>Ine / no / ha- / nobi / no</i> <i>Chikara- / naki / kaze</i> <i>Chinseki</i>	<i>Rijstplant / van / blad / groeien</i> <i>Kracht / niet zijn / wind</i>	Over de hoog opgeschoten rijstplanten Waat een krachteloze wind
9. <i>Hosshin / no</i> <i>Hajime / ni / koyuru</i> <i>Suzuka-yama</i> <i>Bashō</i>	<i>Bekering / van</i> <i>Begin / in / overschrijden</i> <i>De Suzuka-berg</i>	Bij het begin van zijn bekering: Het oversteken Van de Suzuka-pas
10. <i>Kura-no-kami / ka / to</i> <i>Yobu / koe / wa / tare</i> <i>Otokuni</i>	<i>Hoofd Magazijnen / vraag /</i> <i>aldus</i> <i>Roepen / stem / wat betreft / wie</i>	“Heer Magazijnmeester!” Welke stem riep dat toch?
11. <i>U / no / koku / no</i> <i>Minote / ni / narabu</i> <i>Konishi- / gata</i> <i>Chinseki</i>	<i>Haas / van / tijd, uur / van</i> <i>De mouwen van een strooien</i> <i>regenmantel / op / opstellen</i> <i>Generaal Konishi / partij, kant</i>	In het vroege Uur van de Haas Stellen zij zich op in gespreide formatie De troepen van Generaal Konishi

12. <i>Sumikuru / matsu / no</i> <i>Shizuka / nari- / keru</i> <i>Sodan</i>	<i>Zich scherp aftekenen /</i> <i>pijnbomen / van</i> <i>Stil / zijn / verleden tijd</i>	Rond de scherp afgetekende pijnboomen Is het doodstil geworden
--	--	--

7: Hier een geurlink, tussen de heer die vertrokken is en leegte achterlaat uit vers 6, en de kwartels die eveneens weg zijn zonder een spoor achter te laten.

8: Een echo-link, de turbulentie rondom het vrijlaten van de kwartels is afgezwakt tot een slap briesje over de restvelden.

9: letterlijk: “het opstaan der gevoelens” = religieus ontwaken. Suzuka-berg ligt op de Tōkaidō, rond de vierenveertigste halte. Dit vers verwijst naar een gedicht van de fameuze priester/zwerper/dichter Saigyō (1118 –1190) een van Bashō’s grote voorbeelden:

<i>Suzuka-yama</i> <i>Ukiyo wo yoso ni</i> <i>Furi-sutete</i> <i>Ika ni nari-yuku</i> <i>Waga mi naruran?</i>	De Suzuka-berg De droeve wereld Heb ik weggeworpen Hoe zal ik nu verder klinken Hoe zal het me vergaan?
---	---

10: *Kura-no-kami*: officiële titel uit de Keizerlijke hofhouding. We zijn meteen terug in de tijd van de *Genji-monogatari* of de *Heike Monogatari*. Let ook op de vele k-beginklanken in dit vers.

11: Konishi Yukinaga (overl. 1600) was een generaal van Hideyoshi. Hij verloor de slag bij Sekigahara (1600), die het begin van de suprematie van de Tokugawa markeerde. Sekigahara ligt bij de Mino-pas. Konishi’s leger stond opgesteld in de vorm van een halve boog, in de vorm van een wan (*mi*).

12: Er zingen zelfs geen vogels meer in de bomen kort voor de slag ’s ochtends. De dood hangt zwaar in de lucht...

13. <i>Hagi / no / fuda</i> <i>Susuki / no / fuda / ni</i> <i>Yomi-/ nashite</i> <i>Otokuni</i>	<i>Klaver / van / vel papier</i> <i>Helmgras / van / vel</i> <i>papier / op</i> <i>dichten- / doen</i>	Op een klavervel Op een pluimgrasvel schrijft hij zijn gedichten
14. <i>Suzume / katayoru</i> <i>Mozu / no / hito / koe</i> <i>Chigetsu</i>	<i>Mus / overhellen</i> <i>Ekster / van / één / stem</i>	De mussen duiken naar een kant Bij een enkele kreet van de ekster

15. <i>Futokoro / ni</i> <i>Te / wo / atatamuru</i> <i>Aki / no / tsuki</i> <i>Bochō</i>	<i>Boezem / in</i> <i>Hand / lijd. voorw. /</i> <i>verwarmen</i> <i>Herfst / van / maan</i>	Hij warmt zijn handen Op zijn borst Onder de herfstige maan
16. <i>Shio / sadamara- / nu</i> <i>Soto / no / umi- / zura</i> <i>Otokuni</i>	<i>Getij / beslissen / ontkenning</i> <i>Buiten / van / zee / smoel,</i> <i>aanzicht</i>	Het tij zet maar niet door - De aanblik van de zee daarbuiten
17. <i>Yari / no / e / ni</i> <i>Tachi- / sugari- / taru</i> <i>Hana / no / kure</i> <i>Kyorai</i>	<i>Speer / van / steel</i> <i>Staan / leunen op / verleden tijd</i> <i>Bloesem / van / avond</i>	Hij staat leunend Tegen de greep van zijn speer – In een avond vol bloesem
18. <i>Hai / maki-chirasu</i> <i>Karashina / no / ato</i> <i>Bonchō</i>	<i>As / uitzaaien, uitstrooien</i> <i>Mosterd / van / resten</i>	De as wordt uitgestrooid Over de resten van de mosterdplanten

13: Een *fuda* is een langwerpige stuk papier waarop je gedichten of een toverspreuk of iets dergelijks kunt schrijven. Een *hagi no fuda* kan een vel papier zijn waarop een afbeelding van een klaver staat gedrukt.

14: De tegenstelling tussen de kleine, angstige mussen in zwerm en de solitaire grote en agressieve ekster wordt hier door de Japanse poëzie liefhebber gewaardeerd.

15: De gedichtenliefhebber uit vers 13 staat blijkbaar buiten 's avonds terwijl de mussen wegschieten. Het is kil, en hij houdt zijn handen onder zijn kimono.

16: De man met de handen in z'n zakken is een schipper geworden, die binnen wacht op het wisselen van het tij zodat hij uit kan varen.

17: En nu is de hoofdpersoon een boer geworden met een speer, of wellicht een *ronin* die de boeren beschermt, zoals in Kurosawa's onvolprezen *Seven Samurai*.

18: De mosterdplanten zijn geoogst, en er wordt weer nieuwe as, die vruchtbaar maakt, over de velden uitgestrooid. Een primitieve vorm van bemesting, illustratief voor de armoede van deze omgeving.

Vanaf hier zijn het steeds meer gastdichters die hun verzen aanbieden. Bashō doet al niet meer mee vanaf vers 9, Kyorai dicht nog tot # 17 & 20, Bonchō dicht # 18 als laatste. Daarna komen er liefst twaalf "special guests", die elk als afscheidsgeschenk een vers dichten voor Otokuni.

19. <i>Haru / no / hi / ni</i> <i>Shimōte / kaeru</i> <i>Kyō-/ zukue</i> <i>Masahide</i>	<i>Lente / van / dag / op</i> <i>Eindigen, wegleggen /</i> <i>terugkeren</i> <i>Sutra / buro, tafel</i>	Op deze lentedag Bergen we ze op en gaan naar huis, De sutra's in onze burola's
20. <i>Tenyamono / kuu</i> <i>Tomo / no / tegawari</i> <i>Kyorai</i>	<i>Gerechten / smikkelen, smullen</i> <i>Knecht, vriend / van / afwisselen</i>	Smikkelend van de hapjes lopen de knechten af en aan
21. <i>Asenugui</i> <i>Hashi / no / shirushi / no</i> <i>Kon / no / ito</i> <i>Hanzan</i>	<i>Handdoekjes, zweetband</i> <i>Einde, rand / van / teken / van</i> <i>Marineblauw / van / draad</i>	In hun handdoekjes Is aan de rand als een teken Een blauwe draad ingeweven
22. <i>Wakare / sewashiki</i> <i>Niwatori / no / shita</i> <i>Tohō</i>	<i>Afscheid / haastig</i> <i>Kippen / van / onder, beneden</i>	Een haastig afscheid Onder het kippengekakel
23. <i>Daitan / ni</i> <i>Omoi-kuzure- / nu</i> <i>Koi / wo / shite</i> <i>Hanzan</i>	<i>Ongeremd, onbeschaamd /</i> <i>bijwoord</i> <i>denken aan, liefhebben / ineen</i> <i>storten / ontkenning</i> <i>Liefde / lijdend vw / doen</i>	Nooit zal zij verloren gaan de ongeremde liefde die wij bedreven
24. <i>Mi / wa / nure- / gami / no</i> <i>Toridokoro / naki</i> <i>Tōhō</i>	<i>Persoon, zelf / wat betreft / nat</i> <i>worden / papier / plaats om aan</i> <i>te pakken / niet zijn, hebben</i>	Als een natte tissue voel ik me, niet om aan te pakken!

19. Op dit platteland is er ook ruimte voor intellectueel-religieuze verdieping in een landelijk gelegen tempelcomplex.

20. Naast de studie is er ruimte voor ontspanning. *Tenyamono* zijn “de dingen van de kraampjes”, wat slaat op het eten dat in de diverse kraampjes gekocht kon worden. *Tomo*, van het moderne *tomodachi*, “vriend”, dat zijn de dienaren die hun heer begeleid hebben naar de tempel. Binnen laten de heren sutra's lezen, buiten wachten hun knechten en die eten een hapje. Volgens het Japanse commentaar gaat het hier om een tempelbezoek bij gelegenheid van de lente-equinox, maar dat moet je dan ook maar net weten...

21: De jeugdige helpers bij het tempelfeest, die zojuist nog beurtelings aan het smikkelen waren, dragen nu dezelfde handdoekjes om hun nek of aan hun gordel.

22: Nu zijn de dragers van dezelfde handdoekjes ineens twee geliefden. Hun liefdesafscheid, dat in alle discretie plaats zou moeten vinden, wordt tegen de bedoeling in begeleid door een luid gekakel.

23: Wie roept dit? Wellicht de minnaar, die op zijn ponteneur staat, na zijn wat smadelijke afgang in het vorige vers?

24: Vers gedicht door een dichteres, Tohō, die hier het negatieve zelfbeeld van de in de steek gelaten minnares vertolkt. *Nuregami* betekent nat papier, en dat klinkt als “natte dweil”, maar kan hier ook meer letterlijk opgevat worden. Immers, na de daad moet er her en der het een en ander afgeveegd worden met tissues. Er zijn *shunga*, Japanse klassieke erotische prenten, waarbij de grond bezaaid ligt met zulke papiertjes....

25. <i>ko-gata / no hamaguri-ba / naru saikubako</i> <i>Hanzan</i>	<i>Klein model / van Mosselachtig schelpdier- (zwaard-)blad / zijn gereedschapskist</i>	Als een klein mes Met een kling zo stomp als een mossel Lig ik in de gereedschapskist
26. <i>Tana / ni / hi / tomosu Ōdoshi / no / yoru</i> <i>Empū</i>	<i>huisschrijn/ op / vuur, licht / aansteken Eindejaar / van / avond</i>	Een vuur ontsteekt hij in de schouw Op de avond van oudjaar
27. <i>Kokomoto / wa Omou / tayori / mo Suma / no / ura</i> <i>Ensui</i>	<i>Hier / wat betreft Denken, voelen, hopen / bericht / ook, zelfs niet Suma / van / strand</i>	Op deze plek komt er zelfs geen bericht Van dat je aan me denkt, Hier op het stille strand van Suma
28. <i>Mune / uchi-awase Kitaru / kataginu</i> <i>Hanzan</i>	<i>Borst / over elkaar heen slaan Gekleed zijn / ceremonieel kleed</i>	Over mijn borst heen getrokken Draag ik mijn gala-uniform
29. <i>Kono / natsu / mo Kaname / wo / kukuru Yare-ōgi</i> <i>Empū</i>	<i>Deze / zomer / ook Spil, oog / lijd. Voorw. / repareren Breken / waaier</i>	Deze zomer heb ik weer eens Het oogje gerepareerd Van mijn kapotte waaier
30. <i>Shōyu / nesasete Shibashi / tsuki / miru</i> <i>Ensui</i>	<i>Soya-saus / doen-slapen, laten rusten Even / maan / kijken</i>	Ik laat de soya-saus rustig indikken En ga even naar de maan kijken

25: *Hamaguri-ba* kan een zwaard of mes zijn dat tussen de rug en de snede een zekere welving heeft, als een *hamaguri*, een mosselachtig schelpdier. Deze welving maakt zwaard / mes / bijl steviger, en beter geschikt om te hakken.

26: *Tana* is letterlijk een plank, maar bedoeld wordt *kami-dana*, een huisschrijn voor Shinto-goden.

27: Citaat uit Nō-spel *Matsukaze*, Suma was de streek waarnaar Prins Genji verbannen werd, een desolate plek.

28: Een arme *samurai* draagt op dit eenzame strand zijn *kataginu*. Een *kataginu* is een dun, gesteven kledingstuk dat je over je andere kleding draagt, en dat vooral de schouders (*kata*) benadrukt. Een kledingstuk dat je bij formele gelegenheden aantrok. Draagt onze hoofdpersoon het omdat hij bezoek dan wel bericht verwacht, dan wel omdat het koud is en hij niks anders heeft om aan te trekken?

29: Onbekommerd door zijn armoe repareert deze man zijn kapotte waaier.

30: En al even onthaast combineert de hoofdpersoon het bereiden van soyasaus met buiten naar de maan kijken.

31. <i>Sekigoe / no</i> <i>Tonari / wa / chikaki</i> <i>En-zutai</i> <i>Ensui</i>	<i>Kuchen, keel schrapen / van</i> <i>Naast, buur / wat betreft / nabij</i> <i>Veranda – via, langs</i>	Och, het gerochel Van mijn buurman vlakbij In het tuintje hiernaast
32. <i>Soe- / ba / sou / hodo</i> <i>Kokumen-na / kao</i> <i>Empū</i>	<i>Vergezellen / als, wanneer /</i> <i>in de mate van</i> <i>Waar, waarachtig / gezicht</i>	Hoe langer je bij elkaar bent Hoe duidelijker het ware gezicht wordt
33. <i>Katachi / naki</i> <i>E / wo / naraitaru</i> <i>Aizu-bon</i> <i>Ranran</i>	<i>Vorm / niet zijn</i> <i>Schets, tekening / lijdend</i> <i>vw. / leren / verl.tijd</i> <i>Aizu-dienblad</i>	Van die abstracte versieringen Op dienbladen uit Aizu heb ik leren schilderen
34. <i>Usu-yuki / kakaru</i> <i>Take / no / warigeta</i> <i>Shihō</i>	<i>Dunne-sneeuw / bedekken</i> <i>Bamboe / van / tuinsandalen</i>	Een dunne laag sneeuw bedekt Het bamboe van mijn tuinsandalen
35. <i>Hana / ni / mata</i> <i>Kotoshi / no / tsure / mo</i> <i>Sadamara- / zu</i> <i>Yasui</i>	<i>Bloemen / in / weer</i> <i>Dit jaar / van / metgezel / ook</i> <i>Beslist worden / ontkenning</i>	Ook dit jaar weer Kan ik mijn metgezel niet kiezen Om mee naar de bloesems te gaan kijken
36. <i>Hina / no / tamoto / wo</i> <i>Somuru / haru / kaze</i> <i>Ukō</i>	<i>Pop / van / mouw</i> <i>Verven, kleuren / lente / wind</i>	De mouwtjes van de poppen Kleuren in de lentewind

- 31: Bij het staren naar de maan wordt de hoofdpersoon gestoord door het onsmakelijke gerochel van zijn buurman, die ook buiten op de (doorlopende) veranda zit, voor zijn eigen woning. De plaats zou een *nagaya* zijn volgens het commentaar: een langwerpig gebouw met een verdieping, bestaande uit kleine appartementen van een of twee kamers naast elkaar; alle voordeuren aan de ene kant, en aan de achterkant een veranda. Die zal tussen elk appartement wel een afscheiding hebben, maar in principe een doorlopend geheel vormen. Kennelijk zat men op de veranda, of had men de deur open.
- 32: Dit kan nu over oude burens of oude vrienden of zelfs een oud echtpaar gaan, *tonari* was vertaald als “buur” in 31, maar is letterlijk “hiernaast”.
- 33: Zoals je met de jaren iemand beter leert kennen, zo leer je ook vreemde stijlen van kunst waarderen in de loop van de tijd. Nu is *narau* geen passief “wennen”, maar actief “leren”. Deze stijl van schilderen leren gaat dus niet vanzelf, zoals je een levensgezel leert kennen, maar misschien is dat ook wel hard werken...
34. De kunstzinnige persoon die abstracte schilderijen op lakwerk weet te waarderen merkt op, met dezelfde sensibiliteit, het dunne laagje sneeuw op zijn tuinsandalen. *Geta* worden gewoonlijk van *kiri* (Paulonia-hout) gemaakt, maar deze *geta* zijn gemaakt van gespleten, maar verder onbewerkte bamboe, en worden geassocieerd met de theeceremonie - voor de theemeester, als hij even de tuin in moet om water te halen.
35. Dezelfde gevoeligheid kan ook kieskeurigheid worden, deze man kan maar geen metgezel kiezen voor het kijken naar de bloesems.
36. Een mooi einde: Het poppenfeest op de derde dag van de derde maand, dat is door de bank genomen begin april, en dus met een lentezonnetje.

Henk Akkermans (1964) is professor at the Tilburg School of Economics and Management of

Tilburg University. He holds a MA in Japanese Language and Culture from Leiden University (1988), a MSci in Information Management from Tilburg University (1987) and a Ph.D. in Industrial Engineering from Eindhoven Technical University (1995). His Japan-related research interests are Japanese business practices, Japanese history (Edo-period), and Japanese classical poetry. In 2005, he published a Dutch translation of the Minase Sangin Hyakuin renga.